

ВІДГУК
офіційного опонента на дисертацію
Мужанової Наталії Володимирівни
«Психологічні особливості розвитку смислової сфери представників
неформальних субкультур», подану на здобуття наукового ступеня
кандидата психологічних наук за спеціальністю 19.00.07 – педагогічна та
вікова психологія

Дисертація Мужанової Н.В. являє собою цілісне дослідження, в якому теоретично обгрунтоване та експериментально вивчене питання визначення психологічних особливостей розвитку смислової сфери представників неформальних субкультур. Зазначена проблема є актуальною для педагогічної та вікової психології, оскільки питання розвитку смислової сфери учасників субкультурних груп окремо не вивчалася в сучасній психологічній науці, тоді як його дослідження дозволить оптимізувати її смислові утворення, що, в свою чергу, допоможе «неформалам» інтегруватися до традиційного культурного простору. Разом з тим, нагальною потребою сьогодення є конструктивна інтеграція членів неформальної субкультури до загального культурного соціуму, що потребує побудови особливих теоретичних моделей та засобів емпіричних досліджень.

Критично осмисливши рівень дослідження проблеми розвитку смислової сфери особистості та проаналізувавши питання вивчення соціального явища субкультури, дисертантка визначає характер розвитку смислової сфери особистості приналежної до неформальної субкультури.

Звідси логічно формулюються завдання дослідження: здійснити теоретичний аналіз наукових підходів до вивчення смислової сфери особистості представників неформальних субкультур та розробити теоретичну модель її розвитку; дослідити особливості онтогенетичної динаміки смислової сфери членів неформальних субкультур; встановити особливості вікової та статевої диференціації смислової сфери «неформалів»; обгрунтувати, розробити та апробувати програму психологічної корекції смислової сфери особистості представників неформальних субкультур з метою актуалізації її адаптивних ресурсів.

Метою дисертаційної роботи було встановлення психологічних особливостей розвитку смислової сфери представників неформальних субкультур юнацького та

дорослого віку й обґрунтування, розробка і апробація програми його психологічної корекції.

Дисертація Мужанової Наталії Володимирівни складається із вступу, трьох розділів, висновків, списку використаних джерел та додатків.

У вступі до дисертації авторка переконливо обґрунтовує актуальність дослідження, чітко окреслює мету, формулює об'єкт і предмет дослідження, висвітлює наукову новизну, описує теоретичну та практичну значущість результатів дослідження, називає методи, наводить дані про апробацію роботи та її впровадження у практику, подає інформацію про структуру та обсяг дисертації.

У першому розділі “Теоретико-методологічні засади дослідження психологічних особливостей розвитку смислової сфери представників неформальної субкультури” дисертантка детально аналізує і систематизує сучасні теоретичні підходи та експериментальні роботи з проблеми розвитку смислової сфери особистості й проблеми дослідження соціального явища неформальної субкультури; виділяє компоненти смислової сфери особистості, яка впродовж тривалого часу перебуває активним членом неформальної субкультурної групи, а саме: потребовий (сенси у межах потреб); ціннісний (ціннісні орієнтації); смисловий (смиложиттєві орієнтації); самоактуалізаційний (реалізує потреби в самоактуалізації, розкритті власного потенціалу); ескапізм (вираженість потреби особистості до зближення в неформальному середовищі, включно з сепарацією від традиційного культурного суспільства). Це дало змогу Мужановій Н.В. розробити структурну модель розвитку смислової сфери особистості приналежної до неформальної субкультури.

У зв'язку з цим, як позитивне, слід відзначити ретельний аналіз дисертанткою концептуальних понять та хорошу орієнтацію в існуючих підходах і здатність до їх адекватної оцінки. Розділ досить чітко, враховуючи простір і об'єм проаналізованої літератури, організовано і логічно структуровано у чотирьох підрозділах, кожен із яких є продовженням наступного та елементом єдиної методології роботи, викладенням й обґрунтуванням авторського підходу та авторської позиції.

У другому розділі “Емпіричне дослідження психологічних особливостей розвитку смислової сфери представників неформальної субкультури юнацького та дорослого віку” обґрунтовано методику та проаналізовано результати констатувальної частини дослідження.

Дослідно-експериментальна робота проводилась у два етапи (2015р., 2018-2020р.р.) і нею було охоплено 160 представників неформальних субкультур (експериментальна група) та 160 респондентів, які не входили до субкультурних груп (контрольна група), що забезпечило загальну статистичну надійність та достовірність отриманих результатів в результаті підбору дисертанткою досліджуваних до експерименту за допомогою процедури рандомізації.

Наталією Володимирівною детально викладено методи та програма констатувальної частини дослідження, методичний апарат і принципи організації експерименту, описується психодіагностичний інструментарій дослідження розвитку смислової сфери представників неформальних субкультур та надається аналіз результатів емпіричного вивчення особливостей смислоутворення респондентів, відповідно, юнацького та дорослого віку. Одержані кількісні показники відображені в таблицях.

Інтерпретація матеріалів цього етапу дослідження дозволила Мужановій Н.В. виявити низку психологічних особливостей смислової сфери особистості приналежної до неформальних субкультур, які вирізняють її з-поміж мас пересічних людей, і, відповідно, можуть бути наслідками її перебування в цьому специфічному середовищі, зокрема:

- актуальні особистісні потреби, орієнтовані на досягнення вищого морально-духовного потенціалу;
- домінування цінностей спілкування та саморозвитку;
- високі рівні осмисленості життя, самоактуалізації та есканізму;
- наявність гіперадаптації в неформальному соціальному середовищі.

У другому розділі дисертації авторкою також встановлюється специфіка онтогенетичної динаміки смислових структур учасників неформальної субкультури (розвиненість смислової сфери в юнацькому віці знижується з

входженням учасників неформальної субкультури у віковий період дорослості) та статево-вікова диференціація їх смислової сфери (у членів неформальної субкультури чоловічої статі з віком знижуються показники всіх компонентів смислової сфери тоді, як у осіб жіночої – зростають чи залишаються стабільними).

У третьому розділі “Психологічні особливості розвитку смислової сфери представників неформальної субкультури” подано методику, наведено зміст програми психологічної корекції смислової сфери особистості в неформальній субкультурі, представлено результати формувального експерименту та психолого-педагогічні рекомендації щодо розвитку адаптаційних властивостей членів неформальної структури.

Впровадження авторської програми, спрямованої на розвиток та корекцію усвідомлення сенсу власного життя, смислову регуляцію життєвого плану, а також на профілактику негативних тенденцій особистісного розвитку, дозволило Наталії Володимирівні впровадити розвивальний вплив на кожний структурний компонент смислової сфери (потребовий, ціннісний, смисложиттєві орієнтації, самоактуалізаційний, ескапізм) та прослідкувати зміни в адаптаційних властивостях членів неформальних угруповань до життя в умовах традиційної культури після формувального впливу.

Значний практичний інтерес викликає розроблена дисертанткою Модель психологічної корекції смислової сфери представників неформальних субкультур та наявність у програмі біографічного тренінгу спрямованого на пошук життєвої мети, моделювання життєвих ситуацій, прогнозування особистісного розвитку, планування і програмування життєвих цілей, планів і шляхів їх досягнень (подолання ескапізму), критичне оцінювання життєвих здобутків тощо.

В цілому, здійснений аналіз впевнено дозволяє засвідчити, що впровадження розробленої автором програми забезпечує оптимізацію адаптивних властивостей членів неформальної субкультури до традиційної культури через розвиток усіх структурних компонентів смислової сфери та визначає їх позитивну динаміку після формувального експерименту. Зокрема, відмічено суттєве зниження рівня не

прийняття себе й уникання вирішення проблем та значне покращення власного емоційного комфорту.

Також, дисертантка у III розділі наголошує на зростанні, поширенні та популяризації неформальних субкультурних угруповань серед населення, що формує стійкий інформаційний запит суспільства та презентує розроблені психолого-педагогічні рекомендації для батьків, психологів і викладачів закладів середньої та вищої освіти з метою інформування і надання своєчасної кваліфікованої допомоги тим, хто її потребує.

Висновки дисертації відповідають визначеній меті та поставленим завданням, авторські позиції ретельно обґрунтовані й змістовно представлені результати усіх етапів дисертаційного дослідження. Поданий у роботі матеріал містить перспективи як у теоретичному, так і в експериментальному плані.

Отже, оцінюючи в цілому позитивно, проведене Наталією Володимирівною кандидатське дослідження, зазначимо, що в роботі зустрічаються деякі позиції, висновки та положення, які, на наш погляд, вимагали більш детальної розробки, а саме:

- 1). Доцільно було б конкретизувати вікові межі дорослого та зрілого віку, обґрунтувати відмінність чи тотожність цих вікових категорій.
- 2). У емпіричному дослідженні автор бере досить широку вікову вибірку досліджуваних дорослого віку від 22 до 60 років, оскільки, на нашу думку, особливості розвитку смислової сфери «22»-річних та «60»-річних представників неформальних субкультур значно різнитимуться.
- 3). Робота дисертантки дещо перенасичена таблицями, з нашої точки зору, для кращого візуального представлення результатів дослідження, доцільно було б подати їх також у вигляді графіків і діаграм.
- 4). У роботі зустрічаються деякі поодинокі стилістичні огріхи.

Однак, вказані зауваження не впливають на загальну позитивну оцінку дисертаційного дослідження Мужанової Наталії Володимирівни, його новизну та практичне значення, теоретичні положення та практичні висновки.

В авторефераті відображено основні теоретичні положення та теоретико-

